

5080

Զարեկ փարդապետ

ԵՂԷՔ ԵՐԶԱՆԻԿ

ՓՈԽ. ՌՈՒՍԵՐԷՆՈՑ

1914

Տպարան Բ. Տէր-Սահակեանի

Շ Ո Ւ Շ Ի

100 171.4
 2594-2Ա 2-32-
 ԱՐ

Զարեկ վարդապետ

ԵՂԷՔ ԵՐՋԱՆԻԿ

ՓՈԽ. ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՅ

1004
 19061

1914

Տպարան Բ. Տէր-Սահակեանի
 Շ Ո Ւ Շ Ի

Ի յրաւոյնս վարդապետի խոնարհ

Վարդապետ Վեհապետ,

եւրոպայի իւրաքանչեւ:

1825 թվաթիւ 17 Վեհապետ

Երևան

ԵՂԷՓ ԵՐԶԱՆԻԿ

ՄՏՔԵՐ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երջանկութիւնը մարդկային մտածողութեան բանալին է և ամէնատեսակ տանջանքներու ձգտումների վախճանական նպատակը: Բոլոր եկեղեցական և պետական հիմնարկութիւնները և մարդիկ անպայման ձգտում են երջանկութեան: Լուրջ ստոյիկը երջանկութիւնը տեսնում է զրկանքի մէջ, սրտով հեզ քրիստոնեան՝ հանդերձեալ կեանքում, մուսլ յուսուսը՝ (պետիմիստ) գոռոզ արհամարհանքի մէջ և այլն. ամէնքն էլ երջանկութիւն են փնտռում. շատերն էլ եթէ առանձին—առանձին չեն գտնում, փնտռում են միասին ընդհանուր ոյժերով:

Ուսուցչապէս Կարլ—Գիլտի.

Աւելի լաւ է լինել երջանիկ, քան հարուստ. երջանկութիւնը հաւասարապէս մատչելի է ամէնքին, երիտասարդներին և ծերերին, սովորական ու հանճարեղ մարդկանց, արքային և չինականին, նախարարին ու բանւորին:

Ուսուցչապէս Պաօլօ Մանտեղացցա.

Երջանկութիւնը մատչելի է ամէնքին. բոլոր մարդիկ երջանկութիւն են փնտռում. բայց ո՞րտեղ է նա և ո՞ւր է թագնուած: Այս խնդիրն այնքան հին է, որքան և մարդկութեան ծագումը. սակայն որքան հին, այնքան և նոր է իւրա-

քանչիւր նոր մարդու համար. եկել ու անցել են հարիւրաւոր ու հազարաւոր սերունդներ, կազմուել նորանոր հասարակութիւններ, պետութիւններ, բոլորն էլ փնտռել են երջանկութիւն. բայց ինչի մէջ կամ ռոտեղ. անկշտում ցանկութիւնների, լայնատարած երկրների յափշտակման, հարստութիւն դիզելու, փարթամ կեանքի, պարագլութեան, զուարճութեան, գիտութեան, աշուեստի, աշխարհային սին փառքի մէջ: Երջանկութեան հասնելու անյագ ծարաւը կաշկանդել է փառասէր և իշխանասէր մարդկանց սիրտը, որոնք փափագել և փափագում են տիրանալ արար աշխարհին և թէև նրանք անցել և անցնում են իրենց յայտնի և անյայտ երկրները սրով և հրով, բայց երջանկութիւնը միշտ էլ փախել է նրանցից... Երջանկութեան խնդիրը մնացել է բաց, չլուծուած. բաց է և այժմ:

Երբ աշխարհի Փրկիչ 12 ձկնորսների հետ շրջում էր Պաղեստինում, ասաց. «Աստուծոյ թագաւորութիւնը—(երջանկութիւնը, արքայութիւնը) ի ներքս ձեր է»:

Սակայն մարդկութեան անլսելի է մնացել աստուածային այդ ձայնը, չարասէր մարդիկ սրտանց չեն ընդունել, չեն խորհել այդ մասին: Մեր կեանքի էութեան մէջ չենք ցանկանում աւելի խորը թափանցել և այժմ. երջանկութիւն, բախտաւորութիւն փնտռում ենք ամէն տեղ և ամէն ժամանակ, բայց չենք ընթանում դէպի երջանկութիւն առաջնորդող ճանապարհով, այլ

քանի գնում, այնքան աւելի հեռանում ենք երջանկութիւնից: Ինչպէս հին—հին դարերում, այնպէս և մօտիկ անցեալում, յայտնուել են զօրեղ կամքի տէր, անկեղծ սրտով մարդկային բարօրութեան համար խորհողներ, խելամիտ մարգարէներ... Իւրաքանչիւրը ըստ իւր հասկացողութեան առաջարկել է մարդկութեան ընդհանուր երջանկութեան ճանապարհը. որը երջանկութիւնը գտել է եղբայրական միութեան, հաւասարութեան մէջ, որը անդու աշխատանքի, որը գիտութեան, որը հոգու և մարմնի առողջութեան, որը մարդկային կեանքի և բնութեան ներդաշնակութեան, որը դէպի յաւիտենական գաղափարն ունեցած անշեղ ձգտման և ապագայ կեանքի վառ յոյսերի մէջ, որը առ միմիանս ունեցած սիրոյ, որը ճշմարտութեան գիտակցութեան, որը առաքինութիւն և բարութիւն ձեռք բերելու մէջ՝ գործելու այն, ինչ անհրաժեշտ և կարևոր է և այլն: Խելօք, տաղանդաւոր և նոյն իսկ հանճարեղ մարդկանց այս կարծիքները միանգամայն անկեղծ են և պարունակում են շատ ճշմարտութիւններ, բայց, դժբախտաբար, եթէ մէկն ու մէկը մեզնից ընդունի իբրև իր կեանքի նպատակ այս կամ այն կարծիքը, նա լիովին չի հասնիլ երջանկութեան, անկարելի է միայն սիրած ճանապարհով գնալով և անուշադիր թողնելով միւսները հասնել երջանկութեան:

Անպատճառ մեզանից իւրաքանչիւրը պիտի ստեղծէ իւր երջանկութիւնը զգուշութեամբ և

չրջահայեցողութեամբ, տեղեակ լինելով ուրիշների ցոյց տուած դէպի երջանկութիւնը տանող ճանապարհներին, օգտուելով բոլոր անկեղծ և խելօք մարդկանց կարծիքներից և փորձերից, իւրացնելով նրանցից այն ամէնը, ինչ որ յատուկ և համապատասխան է մեր անհատական բնութեան և այն հիմքերին, որ արմատացել է կըրթութեան և դաստիարակութեան միջոցով:

Նրանք, որոնք իրենց ճանապարհներն են առաջարկում դէպի երջանկութիւն, դժբախտաբար, իրենք էլ չեն համաձայնում ուրիշների առաջարկած ճանապարհների հետ և նոյն իսկ շատ անգամ ժխտում են ուրիշների կարծիքը և այդպիսով մեծապէս պղտորում ամէնքի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խնդիրը. այս հանգամանքն է ամենազլխաւոր պատճառներից մէկը, որ մինչև այսօր էլ չի յաջողուել բազմակողմանի կերպով հարթել դէպի ճշմարիտ երջանկութիւն տանող իսկական ճանապարհը: Այս խնդրի լուսարանութեան շուրջը լոյս են տեսել շատ հետաքրքիր գրուածքներ, բրոշիւրներ, յօդուածներ, նամակներ, ճառեր և այլն: Փրանսիացի յայտնի վիպասան Էմիլ Զոլան խօսել է ուսանողների հետ ժամանակակից մարդկութեան կեանքի և նպատակների մասին: Փրանսիացի տաղանդաւոր դրամատուրգ Դիւման նոյն խնդրի մասին մի նամակ է գետեղել «Caulois» թերթում: Յայտնի հանճարեղ վիպասան Տօլստօյը տպագրել է «Сверный Вѣстник»-ում այս երկու

դոկումենտները „Недѣланіе“ յօդուածում մարդկային երջանկութեան մասին իր օրիգինալ հայեացքով, որը և առիթ է դարձել մամուլում լոյս տեսած թեր և դէմ բազմաթիւ յօդուածների: Լոյս է տեսել նոյնպէս և ֆլորենցիացի մարդաբանութեան ուսուցչապետ Պաօլօ Մանտեզացցայի ժողովրդականացած «Երջանիկ լինելու արուեստ» գիրքը: Լոյս է տեսել նաև Բեռնի համալսարանի ուսուցչապետ Կարլ Գիլտիի «Երջանկութիւն» վերնագրով հետաքրքրական գիրքը: Ջոն Լէբրոկի «Ի՞նչպէս պէտք է ապրել» գիրքը: Ի՞նչ են ասում այս աշխարհահռչակ խոշոր դէմքերը և երջանկութեան հասնելու ի՞նչ ճանապարհներ են ցոյց տալիս:

Էմիլ Զոլան ուսանողներին ուղղած իւր ճառի մէջ դրականապէս և համոզուած ասում է. «Կեանքի իմաստը կամ միակ նպատակը և ուրախութիւնը աշխատանքի նկատմամբ ունեցած հաւատն է. աշխատանքը աշխարհի միակ օրէնքն է. մարդկային կեանքը ուրիշ իմաստ կամ խորհուրդ չունի, մեր գոյութիւնը ուրիշ պատճառ չունի, մենք ամէնքս էլ ծնւում և ապրում ենք աշխարհում, որպէսզի մեր բաժին աշխատանքը կատարենք և ապա հեռանանք. կեանքը մի հանուր գործ, աշխատանք ու շարժում է դէպի մարդկային երջանկութիւնը, միայն աշխատանքի մէջ մարդ կարող է գտնել խաղաղութիւն. դէպի գործ—որքան էլ համեստ լինի այդ գործը կամ աշխատանքը, այնուամենայնիւ նա օգտակար է և գնահատելի, երբ ձեր ոգևորութեան առարկան

դառնայ։ Աշխատանքը կամ գործը հնարաւորութիւն կտան ապրելու առողջ, ուրախ, և կազատեն յաւիտենական տանջանքից. միայն աշխատանքի նկատմամբ ունեցած հաւատը կարող է փրկել, աղատել ձեզ»։ Այս խնդրի մասին Դիւման ասում է. «Զուլան ուսանողներին ուղղած իւր հրաշալի ճառով առաջարկում է երջանկութեան հասնելու միակ միջոց—աշխատանքը... այդ միջոցը սխալ չէ, բայց և բաւական չէ. թող մարդն աշխատի մտաւորապէս և ֆիզիքապէս, բայց նրա վախճանական նպատակը չի կարող լինել կերակուր ձեռք բերելու հոգսը, կայք ու փառք ձեռք բերելու ձգտումը։ Նրանք, որոնք սահմանափակում են վերոյիշեալ շրջանակների մէջ, երբ ձեռք են բերում կամ հասնում են իրենց նպատակին, զգում են, որ դարձեալ իրենց մի ինչ որ բան է պակասում։ Մարդը կազմուած է ոչ միայն մարմնից, որ պէտք է կերակրել, և ուղեղից, որ պիտի կրթել և զարգացնել, այլև հոգուց՝ իւր առանձին պահանջներով. այդ հոգին է, որ անդադրում աշխատանքով, մշտական զարգացման և ձգտման ճանապարհով ընթանում է դէպի լոյս ու ճշմարտութիւն։ Եւ մինչև որ ձեռք չբերէ լոյսն ու ճշմարտութիւնը, պիտի տանջէ մարդուն։ Մեզ համար հասել է ժամանակը իրականացնելու՝ «սիրեցէք միմիանց» աստուածային պատգամը, առանց ի նկատի ունենալու թէ ով է ասել այդ—Աստուած, թէ մարդ։ Եղբայրութեան այս մեծ օրէնքը երբ-

ևիցէ պէտք է իրականանայ. և լինում են ժամանակներ և ըրպէներ, երբ մենք աներկբայ ցանկանում ենք, որ այդ իրականանայ»։

Ըստ Դիւմայի մարդ կարող է առ միմիանս ունեցած սիրոյ փայլուն գաղափարի իրականացման յուսով գտնել կամ հասնել երջանկութեան, առանց նսեմացնելու աշխատանքի գաղափարը, մեծ տեղը յատկացնելով սրտին, որպիսի հանգամանքը, կարծէք թէ, մոռացուած է էմիլ Զոլայի կողմից։ Երջանկութիւնն, ըստ Դիւմայի, աւելի մեղմ և գոհացուցիչ է, քան ըստ Զոլայի։ Դիւման յիշում է հոգու մասին՝ շեշտելով հոգու ձգտումը կամ պահանջը դէպի սէրը, դէպի սրտակից, նոյն կեանքով ապրող մարդիկ, դէպի հմայիչ բնութիւնը, դէպի նա, ով ուղարկել է մեզ այս աշխարհը։ Էմիլ Զոլան այս ամէնը մի կողմ է թողնում, և բացասելով վերոյիշեալները, համարում է անհանգիստ խոհեր կամ աւելորդ խորհրդածութիւններ։ Հարցւէք ձեր սրտից և նա ձեզ կասէ, ճշմարիտ է արդեօք Զոլայի ասածը թէ, «երջանկութիւնը միայն և միայն անդուլ աշխատանքի մէջ է»։

Տօլստոյը խորապէս քննելով Զոլայի և Դիւմայի երջանկութեան մասին ունեցած հայեացքները, կանգ է առնում չինական փիլիսոփայ Լաօզի կարևոր և օրիգինալ կարծիքի վրայ, մատնանիշ անելով նրա «Առաքինութեան ճանապարհները» գիրքը, որտեղ չինացի փիլիսոփան ասում է թէ, «բարձրագոյն բարին, ինչպէս

առանձին անհատները, այնպէս և ազգերն ու ընդհանուր մարդկութիւնը, կարող են ձեռք բերել Տաօի (Առաքինութիւն կամ Ճշմարտութիւն) գիտութեան միջոցով...: Ըստ Լաօզզի մարդկային բոլոր թշուառութիւնները մեծ մասամբ առաջ են գալիս նրանից, որ մարդիկ չեն կատարում այն, ինչ որ կարևոր և անհրաժեշտ է, այլ նրանից, որ կատարում են այն, ինչ որ հարկաւոր և անհրաժեշտ չէ: Մշակելով Չինացու այս օրիգինալ տեսակէտը, մեծ բարոյագէտը առաջ է բերում մարդկային ձեռնարկութիւնների և աշխատանքի օրինակներ՝ փառաբանուած նոյն իսկ այն մարդկանցից, որոնք այլանդակում և փշացնում են մարդկային ընդհանուր կեանքը: Այս ուղիղ և պարզ ցուցմունքները ակամայից պատճառ են դառնում խորհելու այն մասին, թէ մարդկութեան մեծամասնութիւնը ապրում է առանց իմանալու, թէ ուր է գնում ինքը և ինչ է լինելու իր կեանքի վախճանը, թէ մեր կեանքի սայլը որպիսի անդունդներով և ձորերով կտանի մեզ և դէպի որ անդունդը կսլացնէ մեզ ժամանակը: Ժամանակ չէ արդեօք յետադարձ հայեացք ձգել դէպի մեր անհատական անցեալը, քայլ առ քայլ, մանրագնին քննել այդ կեանքը, խորհել մեր աշխատանքի մասին և առանց յուզուելու կամ չփոթուելու հարցնել մեզ—արդեօք այդ աշխատանքը տալիս է մասնաւորապէս մեզ և կամ որեւէ մէկին երջանկութիւն կամ բախտաւորութիւն, անհրաժեշտ է նա, և մեր կենդանութեան

օրով կբարեփոխուի ամեն բան, ինչ որ անհրաժեշտ և պէտք է, որպէսզի մեր երջանկութիւնը լինի կատարեալ:

Մեծ բարոյագէտը փորձով ապացուցել է, որ երբէք ուշ չէ կատարել այն, ինչ որ անհրաժեշտ և կարևոր է, փոխելով մեր անհատական կեանքի հիմք կազմող սկզբունքները, նոյն իսկ յիսուն տարեկան հասակում: Որպէս խելքով ու կամքով ուժեղ, մտածող և լուրջ մարդ, նա ի նկատի չունեցաւ, որ արդէն կէս դար ապրել է իրեն շրջապատող մարդկանց կեանքով, և մի անգամից փոխեց այդ կեանքը ու գնաց այլ ճանապարհով. նա քարոզում է ամենքին. «մարդկային կեանքում տեղի ունեցող բոլոր խոշոր փոփոխութիւնները, ամէնից առաջ, առաջ են գալիս մարդու մտքի մէջ. ինչպիսի արտաքին փոփոխութիւններ էլ տեղի ունենան մարդկային կեանքի մէջ, ինչքան էլ քարոզուի վարմունքների, զգացմունքների փոփոխութեան անհրաժեշտութիւն և այլն, այնուամենայնիւ մարդու կեանքը չի փոփոխուիլ, մինչև որ այդ փոփոխութիւնը առաջ չգայ մտքի մէջ. բայց երբ այդ փոփոխութիւնը առաջ եկաւ, վաղ թէ ուշ, նայած փոփոխութեան կարևորութեան ու անհրաժեշտութեան, նա անխուսափելիօրէն կանցնի մարդու զգացմունքների և գործելակերպի ու ամբողջ կեանքի մէջ, ինչպէս նաւը, երբ փոխում ես ղեկը: Քրիստոս ասել է. «սթափուեցէք և փոխեցէք կեանքի նկատմամբ ձեր ունեցած աշ-

խարհայեացքը, հակառակ դէպքում ամենքդ էլ կոչնչանաք»։ հասկացէք, որ մեր կեանքի խորհուրդը կարող է լինել նրա ցանկութեան իրականացումը, ու՛ր ուղարկել է մեզ այստեղ, որը և պահանջում է չժառայել անհատական ցանկութիւնների և նպատակների, այլ ծառայել նրա նպատակներին, որը է բոլոր ստեղծութեաների կամ արարածների սիրոյ և միութեան ամբողջութիւնը՝ երկնքի թագաւորութիւն հաստատելու համար երկրի վրայ։

Մարդկային տանջանքը սկիզբն է առնում կեանքի նկատմամբ քննեցած սխալ հասկացողութիւնից և որպէսզի մարդիկ դէպի լաւ կարողանան փոխել իրենց կեանքը, համաձայն իրենց հասկացողութեան, անհրաժեշտ է կենտրոնանալ իւր մէջ, մտածել, խորհել և ապա գործել այն, ինչ որ պէտք է և անհրաժեշտ։ Որպէսզի երկնքի թագաւորութիւնն իրականանայ երկրի վրայ, պէտք է բոլոր մարդիկ սիրեն միմիանց, առանց խտրութիւն դնելու անհատների, ցեղերի և ժողովուրդների մէջ։ որպէսզի մարդիկ կարողանան իրար սիրել այդ ձևով, հարկաւոր է, որ փոխուի նաև կեանքի նկատմամբ ունեցած նրանց աշխարհայեացքը, հարկաւոր է, թէկուզ ժամանակաւորապէս, ազատւել կեանքի այն ունայնութիւններից, որոնք մեծապէս արգելք են հանդիսանում ճշմարտապէս բնութեան մեր գոյութեան իմաստը։ Մարդկանց հարկաւոր է բերել միայն այդ համոզման և նուցա առ միմիանս ունեցած սէրը, առ բոլոր մար-

դիկ և առհասարակ դէպի ամէն շունչ անխուսափելիօրէն կարտայայտուի իրենց գործունէութեան մէջ և խթան կղաճայ ամենատեսակ գործողութեանց։ այն ժամանակ մարդիկ կգրտեն իրենց իսկական գործը և կհաստատուի Աստուծոյ թագաւորութիւնը, որպիսին պահանջւում է մարդկանցից, որպէսզի մարդիկ ստանան նոյն բարիքը, որ խոստացուած է իրենց։ Իւր հայեացքների մէջ խորապէս համոզուած է. Ն. Տօլստոյը շարունակում է—ես ասում կամ գրում եմ այս ոչ թէ նրա համար, որ գրած կամ քարոզած լինեմ գթասրտութիւն կամ ողորմածութիւն և կամ չկռուել շարութեան դէմ, այլ նրա համար, որ յայտնած լինեմ իմ եղբայրներին, թէ ահա այդ ամենը ինձ համար բարիք են բերել։ Եթէ ձեր սիրտն ևս ձգտում, քաշում է դէպի այդ կողմը, փորձեցէք և դուք... Տօլստոյը միայն ցանկացողներին է հրաւիրում ձեռք բերելու իսկական երջանկութիւն, փնտռել նրա ճանապարհները և, առանց խախտելու կամ ոչնչացնելու ուրիշի կամքն, անձամբ գտնել իւր երջանկութիւնը։ Նուրբ հոգեբանը գիտէ, որ իւրաքանչիւր բունութիւն լաւ բան չի ստեղծում. բարի նպատակն անգամ բունութեամբ չի ստեղծի բարիք, բունութիւնը կարող է միայն վանել, հեռացնել այդ բարիքից։

Սէրն է միայն ստեղծագործում, նա է զիջող և համբերող. անհամբերութիւնը ձեռք ձեռքի տուած ընթանում է բունութեան հետ և նո-

քա երկուսով պատերազմ են մղում սիրոյ ստեղծագործող ոյժի դէմ, բայց երբէք չեն կարողացել և չեն կարող սիրոյ փայլն ու ջերմութիւնը նուազեցնել: Լե Տօլստոյը և Դիւման համակերպւում են դէպի երջանկութիւն տանող գլխաւոր և հիմնական կէտերում, այն է՝ առ բոլոր մարդիկ, առ մերձաւորներն ու հեռաւորները, բնութեան մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր արարածներն ունեցած սէրը, որով ամէնքը հաւասար են Ստեղծողի առաջ և կոչուած են միասին օգտուելու նրա բարիքներին:

Երջանկութեան հասնելու շիտակ ճանապարհ է նկատում վերոյիշեալը նաև ուսուցչապետ Կարլ Գիլտին: Սա յայտնելով իր տեսակէտը մարդկային կեանքի և նրա իմաստի կամ նպատակի մասին, առաջնորդւում է դէպի այն միտքը, թէ աշխատանքը մարդուն երջանկութիւն է տալիս միայն այն ժամանակ, երբ նրա հոգին մաքուր է և զգում է իւր սրտում Աստուծուն, երբ տալիս է շրջապատող բնութեան կամ կեանքի նկատմամբ ուղիղ և ճշմարիտ հասկացողութիւն, ցոյց է տալիս մեզ բարոյական կատարելութեան ճշմարիտ ճանապարհը, ազնուացնում մեր հոգին ու բնակեցնում այնտեղ անկեղծ սէր և ճշմարիտ հաւատ:

Աշխատանքը և գիտութիւնը վերոյիշեալ տուեալներով ըմբռնելի են դարձնում, որ մարդ պէտք է սիրէ մերձաւորին և աշխատէ նրա բարօրութեան համար: Ով ոգեւորուած է այս

բարձր պարտականութեան գիտակցութեամբ, ու ընդունակ է իւր անհատական շահերը զոհաբերելու ընդհանուրի բարիքին, ով աշխատում է ոչ նրա համար, որ իսկոյն ստանայ իւր աշխատանքի պտուղները, վարձատրութիւնը, այլ այդ բոլորն անում է դէպի մարդկութիւնն ունեցած սիրուց, գիտակցելով որ կատարելով իւր բաժին աշխատանքը, միայն իւր պարտքն է կատարում, Աստուծոյ պատուիրանն է իրագործում, որը մեզ ուղարկել է աշխարհ աշխատելու համար, այդ տեսակ մարդը նեղսիրտ, ինքնասէր ու ետասէր չէ և աշխատանքի մէջ կը գտնէ բաւականութիւն, երջանկութիւն. և այդ ամէնը կարող է իրականանալ միայն սիրոյ ազդեցութեամբ: Ով սիրում է, նա և չարչարում, աշխատում է: Ուսուցչապետ Գիլտին երջանկութեան ամբողջութիւնը տեսնում է հոգեկան և ֆիզիքական ոյժերի համաչափ զործունէութեան մէջ. մարդ աշխատանքի համար է ծնուած և խիստ պատժւում է, երբ այդ կեանքը ցանկանում է փոխել իւր քմահաճոյքի համաձայն. իւրաքանչիւր զործունէութիւն կարող է հետաքրքիր լինել, երբ մարդ լրջօրէն նուիրաբերուի նրան: Այս և նման տեսակի աշխարհայեացք ունենալով աշխատանքի մասին—ուսուցչապետ Գիլտին ցուցմունքներ է տալիս ինչպէս արդասաւոր կերպով օգտուել ժամանակից, ինչպէս աշխատել, ինչպէս ձեռք բերել դէպի արդիւնաւոր աշխատանք առաջնորդող լաւ սովորութիւններ—և գործնական կեանք

1906
1001

քում լինել գաղափարական... (իդէալիստ)։ Երջանկութեան հիմքը Գիւտին համարում է ամուր բարոյական համոզմունք, կրթութիւն ու դաստիարակութիւն, սէր ու ճշմարտութիւն, ընդունակութիւն ու ձգտում դէպի աշխատանք, հոգեկան և ֆիզիքական չափաւոր միջոցներ ունենալը։ Նա ուղիղ է նկատում, որ փողը, մեծարանքը, պատիւները, զուարճութիւնները և այսպէս կոչուած կեանքի այլ բարիքները, որոնց նկատմամբ մարդիկ ընդհանրապէս սիրահար են և ըստ ամէնայնի աշխատում են ձեռք բերել զոհելով նոյն իսկ իրենց իսկական բարիքները, առաջ են բերում մարդու մէջ երկիւղ և փակում երջանկութեան ճանապարհը, չյիշելով բաւականութիւններից ճոխ ու փարթամ, անզործ ու զուարճասէր կեանքից յառաջացած անվերջ հիւանդութիւնների, անթիւ ու անհամար դառնութիւնների, ջղեր ու կեանք քայքայող ըոպէական ցանկութիւնների, մշտական տրտունջների մասին.... Որպէսզի մեր շրջապատից բաւական լինենք, նկատում է Գիւտին, ամէնալաւ միջոցն է շատ բան չսպասիլ շրջապատից, երբէք չվախենալ նրանից, բոլոր չարիքների վրայ նայել որպէս մի թոյլ, ժամանակաւոր և ինքն իրեն ոչնչացնող երևոյթի վրայ։ Ընդհանրապէս պէտք չէ առանձին մեծ նշանակութիւն տալ այն ամէնին, ինչ որ երկրային և անցողական է....

Ուսուցչապետ Պաօլօ Մանտեղացցան, որպէս մարդաբան—առողջաբան, երջանկութիւնը

տեսնում է առողջ հոգու և առողջ մարմնի մէջ, որով և միանում է ուսուցչապետ Գիւտի կարծիքին. նա կարճ և ձևաւոր արտայայտութիւններով, բնութեան զանազան երևոյթներից և մարդկային օրգանիզմի գործառնութիւնից վերցրած պարզ աֆորիզմներով ուրուագծում է իւր երջանկութեան նկարը ցոյց տալով, թէ ինչի մէջ և որտեղ կարելի է գտնել երջանկութիւնը. նա ասում է. երջանկութիւնը մարդու բարոյական առողջութիւնն է. որպէսզի մարդ մարմնով առողջ լինի, պէտք է մաքուր արիւն և լաւ ջղեր ունենայ. որպէսզի հոգով առողջ լինի, անհրաժեշտ է լաւ սիրտ և լաւ միտք ունենալ, հոգեպէս և ֆիզիքապէս առողջ մարդը լինելով աղքատ կարող է իւր ամբողջ կեանքի ընթացքում լինել և մնալ երջանիկ. երջանկութիւնը մեր մէջն է և ոչ թէ մեր շրջապատող իրերի կամ երևոյթների մէջ. մեզանից իւրաքանչիւրը ինքը պէտք է լինի իւր երջանկութեան ստեղծողը, ամէն մարդ պէտք է իրեն լաւ ճանաչէ և իւր սրտում կամ հոգում ցանէ այնպիսի սերմեր, որոնք ընդունակ լինեն տալ առատ պտուղներ և ոչ ընդհակառակը. Երջանկութիւնը, ասում է ուսուցչապետ Մանտեղացցան, չի ստեղծուում միայն ցանկութիւններից, ինչպէս հարստութիւնը չէ ներկայացնում մուրհակների կապոց. երջանկութեան հիմքը առողջութիւնը, սէրն ու անձնուիրութիւնն են. երջանկութիւնն անխորհուրդ է համարում միայն իւր անձը պաշտող մարդը. նա

է երջանիկ, ով սիրում և սիրուում է: Սէրը լոյս է, որ կարող է փայլել մեր կեանքի հորիզոնում սկզբից մինչև վախճանը և չմարել նաև արևի մայր մտնելուց յետոյ, որովհետև մենք փակ աշ-քերով իսկ տեսնում ենք նրանց, որոնց սիրում ենք: Սէրը հուր է կամացուկ, բայց խորը թա-փանցող և մարդու կեանքի բոլոր ելեջները բոցավառող: Սիրել, նշանակում է, բովանդա-կութիւն ու պարզութիւն տալ մեր անհատական կեանքին ու երջանկութեան. սիրով ներշնչուած աշխատանքը ճշմարիտ երջանկութեան հասնելու գրաւականն է. նա մօտեցնում և բաց է անում մեզ համար ուղիղ ճանապարհ դէպի նոր և աւե-լի հեռու գաղափարներ: Լոյսն ունի ստուեր, ուրա-խութիւնը՝ տխրութիւն: Երջանկութիւնն ևս ունի ստուեր և թշնամիներ. այդ թշնամիները, որպէս սողացող որդեր, ուտում, չորացնում են երջանկու-թեան ոստալից և ծաղկեալ ծառը. ով չէ ճանաչում նրանց, որոնք են՝ մեծամտութիւնը, ամբարտա-ւանութիւնը, նախանձը և երկիւղը, որոնք կըր-ծում են երջանկութեան արմատները: Պատշաճ Մանտեգացցան «Երջանիկ լինելու արուեստ» գիրքը եղրափակում է. ասելով. «Երջանկութիւնը մարդկութեան մեծագոյն մասի համար ներկայա-նում է ոսկեզօծ մեծ շրջանակի ձևով, որի մէջ գտնւում է մի հասարակ նկար. մինչդեռ ճշմա-րիտ երջանկութիւնը նման է Ռաֆայելի կամ Կորնելիոյի նկարներին՝ հասարակ շրջանակի մէջ կամ նոյն իսկ առանց շրջանակի..., երջանկու-թեան դրօշակը պարզութիւնն է և այդ դրօշակի

վրայ արձանագրուած է «չատր քչի մէջ»:
Ջոն Լեբբօկը իւր «Խնչպէս պէտք է ապրել» կրթիչ գրքի մէջ ի մի խմբելով երջանկութեան մասին եղած բոլոր յայտնի և հանճարեղ մարդ-կանց հայեացքները, գտնում է, որ մարդիկ իրենց երջանկութիւնը պէտք է փնտռեն խաղա-ղութեան, հոգու անդորրութեան և հոգեկան աշ-խոյժ և ուրախ տրամադրութեան մէջ: Բնու-թիւնը մարդուս ամէն բան կարող է տալ, բայց նա չի կարող մարդուն երջանիկ դարձնել, միայն մարդը կարող է այդ սնել: Խնչպէս ջութակի վրայ նուագելու, այնպէս և երջանկութիւն ձեռք բերելու համար վարժութիւն է հարկաւոր: Նա պահանջում է միութիւն, սէր դէպի բոլոր մար-դիկ և դէպի բոլոր արարածները: Մարդ իւր մասին առանձնապէս շատ չալիտի խորհի, նա միակը չէ աշխարհի վրայ... ուրախութիւնը, մեր հոգին ուժեղացնելու և ամրացնելու ամէ-նամեծ միջոցներից մէկն է. ուրախ սիրտը մեզ հետ կտրում, անցնում է ամբողջ ճանապարհը. տխուր սիրտը մի մղոնից յետոյ յոգնում է (Բօրնս). մենք այս աշխարհում տանջանքներից ու ցաւերից չենք կարող խուսափել, բայց, որ ուղենանք, բարձր կարող ենք լինել նրանցից. ոչ հարստութիւնը և ոչ էլ մեծութիւնը չեն ապա-հովում մեր երջանկութիւնը: Սռանց սիրոյ, դժաստութեան, հոգեկան անդորրութեան դուք կարող էք հարուստ լինել, մեծ և հզօր ու ամէ-նակարող, բայց չեք կարող երջանիկ լինել: Եր-ջանկութիւնը ոյժի գօրութեամբ ձեռք բերել և

փողով գնել կարելի չէ. մեր հոգեկան խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը խլում են մեզանից հպարտութիւնը, գոռոզութիւնը, ինքնասիրութիւնը, փառասիրութիւնը՝ առանց այդ ամէնի մենք ամէնուրեք կարող ենք լինել երջանիկ, բայց դրանց հետ երջանկութիւնը երբէք չի լինի մեզ հետ: «Խելօք մարդը նա է», ասում է Սոկրատէս, «ով շատ է աշխատում կատարելագործել իրեն, իսկ ամէնաբախտաւորն է նա, ով ամէնից շատ զգում է, որ ինքը կատարելագործւում է»: Կատարելագործուեցէք և խելօք եղէք ձեր ընտրութեան մէջ, այն ժամանակ դուք կարող էք ուրախութիւնը տանել ձեր տունը և տեղաւորել ձեր լայն սրտում, մեծանալու ժամանակ տալ այնտեղ և հոգալ նրա մասին, այն ժամանակ նա կգայ և յաճախակի կերգէ ձեզ հետ, երբ դուք աշխատում կամ մի այլ գործ էք կատարում. լաւ է ուրախ լինել, որովհետև ուրախութիւնը Աստուծուն անելիք շնորհակալութիւնն է....:

Որքան բազմազան, որքան բազմատեսակ ճանապարհներ դէպի երջանկութիւն. բոլորն էլ լաւ, հրապուրիչ ու ցանկալի, բայց դժուար. այդ ճանապարհները, բոլորն էլ, ունին իրենց կանաչազարդ բլուրները, բարձր լեռները, գայթակղութեան քարերը, միաժամանակ նաև անուշաբոյր ծաղիկները և զմայլեցուցիչ հորիզոնները... հաճելի է սիրել և լինել սիրուած, բայց դորա համար անհրաժեշտ է հրաժարուել անհա-

տական կամ իսական կեանքից, եթէ ոչ մոխիր դարձնել իւր եսը, յամէնայն դէպս փոքրացնել մանր հատիկի չափ:

Ցանկալի է ունենալ առողջ մարմին և հոգի, բայց դրա համար անհրաժեշտ է խիստ չափաւորութիւն ամէն բանի մէջ:

Մխիթարական է Աստուծուն զգալ իւր սրբտում և հոգում ունենալ մշտատես խաղաղութիւն, բայց դորա համար հարկաւոր է հոգու համեստութիւն և խոնարհութիւն, հեղութիւն և անոխակալութիւն, ճշմարիտ խաղաղասիրութիւն և ներողամտութիւն:

Լաւ է միշտ ձգտել դէպի կատարելութիւն, ունենալ զուարթ սիրտ և ուրախ տրամադրութիւն. բայց դրա համար հարկաւոր է հաստատուն և ամուր կամք՝ ընթանալու դէպի յաւիտեական գաղափարն առաջնորդող ճանապարհով, ունենալ եղբայրական միութեան զգացմունք և մաքուր ու սուրբ սէր դէպի ամէնքը....:

Այս ամէնն ի հարկէ մարդս կարող է ձեռք բերել, եթէ նա վճռականապէս գնայ իրեն վիճակուած կեանքի ճանապարհով այսպէս թէ այնպէս: Սակայն ինչից կամ ռոտեղից պիտի սկսել: Ամենից առաջ ինքնադաստիարակութիւնից և ինքնակրթութիւնից, ապա մանուկ սերնդի դաստիարակութիւնից:

Դո՛ւք, մայրեր, անպայման անձնագոհութեան գնով ձեր զաւակներին սիրողներ, ձեր ընտանեկան կեանքում բախտաւոր և անբախտներ, մոլթ ու անլուր գիշերները մօտենալով

ձեր քնած մանկան մահճակալին ու երկիրդա-
ծութեամբ խաչակնքելով նրա վրայ, կամ ձեռ-
քից բռնած դբօսանքի տանելիս՝ մտածել էք երբ
և իցէ նորա երջանկութեան մասին....:

Դուք, հայրեր, որ միշտ անհանգիստ էք լի-
նում ձեր որդիների ապագայի մասին ու պարծե-
նում նրանց ընդունակութիւններով և յաջողու-
թիւններով՝ տալով նրանց ձեր սեփական միջոց-
ներն ու տոհմական ժառանգութիւնը, դաստիա-
րակութիւն և ուսում, արդեօք մտածել էք այդ
ամէնի հետեանքների մասին:

Մայրեր և հայրեր, դուք, որ աստուածային
կամքով նրանց կեանք էք տուել, ամէնից առաջ
դուք պէտք է ապահովէք և ամուր կերպով ար-
մատաւորէք նրանց մէջ երջանկութեան սերմերը,
ինչպիսի սերմեր կղնէք նրա ուղեղում, սրտում
ու կամքում, ինչ սովորութիւնների կվարժեցնէք
կամ ինչ դաստիարակութիւն կտաք, այնպիսի
հետեանքներ էլ կտան այն սերմերը, որոնք սեր-
մանել էք նրանց մէջ նրանց ծնուած օրից: Իւ-
րաքանչիւր անձ պիտի լինի ինքնուրոյն և նրա
երջանկութիւնը պիտի լինի միայն իր համար՝
բայց այդ անձնաւորութիւնը իր երջանկութեամբ
չպիտի ճնշէ ոչ իւր մերձաւորներին կամ մօտիկ-
ներին և ոչ էլ հեռաւոր անձանց. մնալով ինք-
նուրոյն՝ պէտք է միանայ կեանքի հոսանքի մի
մեծ և մաքուր վտակի հետ, որը հեղասահ ըն-
թանում է դէպիւր նդհանուր մարդկութեան հոսան-
քը....: Մանկան դաստիարակութիւնը, նրա լոյս
աշխարհ գալու օրից, ամբողջովին պատկանում

է մօրը: Մարդու և կնոջ անհատական երջանկու-
թիւնը լաւ ընտանիքն է: Լաւ ընտանիքը անհա-
տական և հասարակական կեանքի գերագոյն
հիմքն է, ուր կինը, որպէս մայր և քաղաքացու-
հի, դաստիարակում է իւր զաւակներին ինչպէս
նրանց անհատական, այնպէս և նայն երկրի եր-
ջանկութեան համար: Այդ տեսակ մայրը ամէ-
նայն հետաքրքրութեամբ, ըստ ամէնայնի, ու-
սումնասիրում է իւր մանկան հոգեւոր և ֆիզի-
քական կողմերը, նրա ընդունակութիւններն ու
ժառանգական յատկութիւնները և համաձայն
այդ տուեալների դաստիարակում է նրան խե-
լացիօրէն—առանց մեռցնելու նրա բնական յատ-
կութիւնները: Նա ամենայն սիրով և զգուշու-
թեամբ ցանում է այդ անդաստանում բարի սեր-
մեր, աշալրջութեամբ հսկելով և ոչ ոքին չթոյ-
լատրելով ցանել այնտեղ որոմ: Մօր և հօր այդ
սէրը պիտի լինի մաքուր, սուրբ, պարզ, անկեղծ
և զգոյշ. ամէնքն էլ պիտի յիշեն Փրկչի խօսքե-
րը թէ «ով որ զայթակդեցնէ այս փոքրիկներից
մէկին, աւելի լաւ է—որ ջրաղացի քարը կախի
պարանոցից և ընկղմուի ծովի անդունդը»
(Մատթ. ԺԶ—6): Մանկան հոգում չար և վնա-
սակար սերմեր ցանողները, հարազատ թէ
օտար, զիտակցաբար թէ անզիտակցաբար,
նշանակում է որոմներ են ցանում տասնեակ
սերունդների համար. իրենց զաւակներին ճշմար-
տապէս սիրողները պէտք է զգոյշ և շրջանկատ
լինեն, միշտ հսկեն և առաջնորդեն դէպի խելա-

ցի և ճշմարիտ սէր, որը և հիմք պիտի դառնայ նրա անհատական երջանկութեան: Երեխաններն առհասարակ սիրում են նմանուել իրենց մեծերին և ընդօրինակում են նրանցից այն ամէնն — ինչ տեսնում և լսում են. և մակերևոյթօրէն ընդօրինակելով այն ամէնը, ինչ որ կարող է իւրացնել իւր շրջապատից և ժամանակի ընթացքում բնակեցնելով իւր մէջ արիւն ու մարմին է դարձնում....

Անդիտակից և անզգոյշ ծնողների և դաստիարակների պատճառով շատ դժբախտ կեանքեր կան և կլինեն:

Երջանկութիւնը գոյութիւն ունի և ամէնքն էլ զատ զատ—առանց իրար խանգարելու կարող ենք ձեռք բերել, դուք հաւատո՞ւմ էք—որ սէրը որպէս մարդու հոգին ջերմացնող, մարդկային կեանքը լուսաւորող և դէպի աշխատանքը եռանդ ներշնչող ոյժ է. նա ևս հաւատում է նոյն սիրոյ ոյժին, առանց թուլացնելու քո սիրոյ ոյժը... աշխատանքի դաշտը լայն է և անսահման և ամէն մէկը կարող է ունենալ իւր մասը—եթէ միայն մեր մէջ բուն չի դրել նախանձով թունաւորուած ինքնասիրութիւնը, հիւանդոտ ազահութիւնը և ուրիշներին զրկելու ցանկութեան ծարաւը. դէպի երջանկութիւն առաջնորդող ճանապարհը խաղաղութեան, սիրոյ, խելացի աշխատանքի ճանապարհն է—որի վրայով կարող են անցնել ամէնքը—մեծերը և փոքրերը, հասարակութիւններն ու ազգերը և համայն մարդկութիւնը:

Եթէ ամէն մարդ անկեղծօրէն զննէ իւր կեանքը, կտեսնէ, որ ոչ մի անգամ չի տուժել ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը կատարելուց, այլ դժբախտութիւնների ու պատուհասների մեծագոյն մասը յառաջ է եկել նրանից, որ նա, հակառակ իր ձգտումների և հակումների, աւելի շատ հետեւել է անցաւորին, ժամանակաւորին և այն ամէնին, ինչ որ աշխարհային է...: Անցէք հոժ բազմութեան միջով, առաւելապէս քաղաքների, և դիտեցէք այդ յոգնած, հիւանդոտ ու անհանգիստ դէմքերը, յիշեցէք այն բոլոր բռնի մահերը, ինքնասպանութիւնները. և հարցե՛ք, յանուն ինչ բանի կամ գաղափարի են կատարում այդ տանջանքները, մահերը, յուսահատութիւնները, որ մղում են դէպի անձնասպանութիւններ և դուք կհամոզուէք, որ այդ ամէնի ⁹/₁₀ մասը մարդիկ կատարում են յանուն աշխարհային ունայն հոգսերի, աւելորդ ցանկութիւնների, որ այդ տանջանքները պէտք չեն և կարող են չլինել, որ մարդկութեան մեծամասնութիւնը աշխարհային այդ աւելորդ հոգսերի և ցանկութիւնների զոհն է: Քրիստոնեայի երջանկութիւնը իւր ցանկութիւնների ներդաշնակութիւնն է (հարմոնիա)՝ հիմնուած փրկիչական և հոգեկան կեանքի համար իւրաքանչիւրին անհրաժեշտ համեստ պահանջների վրայ, և մաճկալ հոգագործի, որի աշխատանքը անհրաժեշտ է ամէնքին, և՛ քաղաքացուն ժամանակակից հասարակական կեանքի պայմաններից յառաջացած բազմազան զբաղմունքներով. իւրաքանչիւրն

էլ պէտք է ունենայ իր երջանկութեան չափը: Ինչպէս իւրաքանչիւր երգիչ ունի իւր ձայնի ծաւալը կամ բովանդակութիւնը (диапазон), այն պէս էլ իւրաքանչիւր մարդ ի բնէ ունի իւր երջանկութեան չափը կամ դիապազոնը: Մարդ մանկութիւնից իւր ընտանիքում գտնուելով կեանքի նորմալ ու իւր անհատական երջանկութիւնը դաստիարակող պայմաններում, որը և համապատասխան նրա բնական ոյժերի, զարգացնում է նրա մէջ ներգաշնակութիւնը և ապա անցնելով կրթական դաստիարակչական խելացի գիտութեամբ լուսաւորուած ճանապարհը, կամրացնէ և կզարգացնէ ընտանիքում ստացած կամքն ու բարի զգացմունքները և ապա, վերջապէս, կրմտնէ կեանքի մէջ միացնելու ընդհանուր երջանկութեան օգտակար աշխատանքի միջոցով իւր ընտրած կամ ձեռք բերած երջանկութիւնը. երբ նա մտնէ կեանք կարող է իր երջանկութեան ինքնուրոյն կռողը լինիլ համաձայն իւր ցանկութեան:

Կնոջ համար իր երջանկութեան ինքնուրոյն կազմակերպումը ըստ մեծի մասին սկսում է ընտանեկան կեանքի մէջ մտնելու օրից — ամուսնանալուց. այդ ընտանեկան կեանքը սկզբնաւորւում է սիրուց, կրքից և կամ հաշից. կինը և տղամարդը ընտանիքից դուրս չեն կարող գտնել կատարեալ երջանկութիւն, որովհետեւ կինը ընտանիքից դուրս մայր լինել չէ կարող, իսկ տղամարդը հայր. ընտանիքը տալիս է նրանց երջանկութեան ներգաշնակութիւն, որի հիմքը երեխա-

ներն են. ընտանիքում տղամարդը և կինը զրտնում են ֆիզիքական և հոգեկան առողջութիւն, ինչպէս թուական տուեալներով ապացուցանում է ստատիստիկան, օրինակ, երկարակեցութեան միջին թիւը հաշոււմ են 50 տարի, որը ըստ մեծի մասին վիճակւում է հայրերին և մայրերին, քան օրիորդներին, այրիներին, ամուրիներին. «մարդ չէ ստեղծուած առանձնական կեանքի համար, նոյն իսկ Եդեմի զրախտում», ասում է Լեբբօկը. ամէնքը ձգտում են իրենց համար ստեղծել ընտանիք. ամուսնութիւնը խիստ պատասխանատու գործ է. նա մարդկային կեանքի ամէնանշանակալից քայլն է. «երջանիկ ամուսնութիւնը», ասում է Ստինլէյ, նոր կեանքի սկիզբն է»: Երջանիկ ընտանիքը երկնքի պատկերն է. տունը, որտեղ են մարդն ու կինը, հայրն ու մայրը, եղբայրն ու քոյրը, երեխաներն ու ծնողներն, իւրաքանչիւրը իւր կարողութեան չափ օգնում են իրար նրանց մաքրութիւնը, ազնւութիւնը և սիրոյ ոյժը բարձրացնում են դէպի պարտականութիւն, երկինք և Աստուած»: Այն ընկերակցութիւնը, որ հետեանք է հաշուի կամ կրքի, երբէք երջանկութիւն չի բերում նրանց համար. կիրքը, ինչպէս ալիքը, խռովայոյզ է և յեղեղով. հաշիւը — չոր և յաճախ սխալ. նա, ով ամուսնանում է փողի համար, ինքն իրեն փողից ցած է գնահատում. ճշմարիտ և անկեղծ սէրը երջանկութեան իսկական հարթ դաշտն է: Այս տեսակ ընտանիքն է,

համակուած փոխադարձ անձնուիրութեան, յարդանքի և սիրոյ զգացմունքներով, որը կեանքի հոգսերի և յուզմունքների ապաստարան է մարդու և կնոջ համար: Այն կինը, որի մէջ բարոյական սկզբունքները ներդաշնակօրէն զարգացած են, անկեղծութիւնն ու անձնուիրութիւնը ոչնչով խարդախուած կամ խախտուած չեն, որի խօսքը խելացի է և ճշմարիտ, ընտանիքի մէջ իսկական երջանկութեան սկիզբը կղնէ՝ այն է մաքուր սէր, աշխատաւոր կեանք, պարզութիւն և կարգապահութիւն, նա կլինի լաւ օգնական ոչ միայն նիւթական, այլ և հոգեկան գործերում, նրա ամուսինը և երեխաները, ինչպէս և ինքը, երջանիկ կլինին, համեստ նոյն իսկ աղքատ դրութեան մէջ...:

Ընտանեկան կեանքը տղամարդու մէջ ամբողջում է իսկական քաղաքացու սրբազան պարտականութիւնը, քաղաքացու, որն աշխատում է հասարակութեան համար ցանկանալով իւր օգտակար աշխատանքի մի մասը մտցնել այնտեղ, այն աշխատանքի, որով ապրում է նրա հարազատ ընտանիքը: Կան նաև ոչ սակաւաթիւ միայնակեաց տղամարդիկ և կանայք, որոնք յատկապէս իրենց աշխատանքի գաղափարով ոգևորուած իրենց երջանիկ են համարում, բայց այդպէս է արդեօք. ժամանակաւոր գոհացումն կամ ինքնախաբէութիւն չէ այդ. արդեօք նրանց յաճախ չի պատում մի հիւժող թախիժ և ինչ որ անյայտ ծարաւ, այն է կեանքի ամբողջացման

ծարաւ. բացառութիւններ եղել են, կան և կլինին. աշխարհի Փրկիչն այդպիսի միայնակեաց մարդկանց համար ասել է. «Լաւ է, եթէ մէկը կարողանում է տանել միայնակեաց կեանքը և մարդկանց համար մաքուր գաղափարի օրինակ ծառայում. իսկ ով անհամբեր է, նրան տրուած չէ այդ»: Մարդիկ ծնուած են ոչ թէ բացառապէս հերոսներ, այլ և մարդ լինելու. մարդուն իսկական երջանկութիւն տալիս է չափաւոր աշխատանքը, համեստ, առողջ, սիրող կեանքը, հոգեկան անդորրութիւնը, առ Աստուած ունեցած հաւատը, քչով բաւականանալը, երկար ապրել կարողանալը և խաղաղութեամբ իւր մահկանացուն կնքելը՝ կատարելով այն ամէնը, ինչ որ տրուած է մարդուն երկրի վրայ իրականացնելու. այդ նպատակին մենք կհասնենք, եթէ մեր կեանքը որեւէ արժէք ունենայ: Կեանքն ունի արժէք, այլապէս մեզ կեանք չէր տրուի և եթէ մենք այդ վճիռն ընդունենք և բարձրանանք առաջին աստիճանները, ապա ըստ երեւիի Դանտէի, երջանկութիւն կգտնենք նոյն իսկ մեր երջանկութեան աստիճանները բարձրանալուն մէջ: Ժամանակ է հասկանալ, որ սարը բարձրանալիս սկզբում մեզ թէք է թւում, բայց որքան բարձրանում ենք, այնքան հետզհետէ ճանապարհը դիւրին է դառնում, որքան մօտենում ենք գագաթին, այնքան աւելի հեշտանում է վերելքը: Իսկ երբ սարը մեզ թուայ այնպէս հեշտ բարձրանալի, ինչպէս ջրի վրայ՝ ենթարկուելով քա-

մու աշող հոսանքին, թեթևորէն սլանալիս, այն
ժամանակ մենք կարող ենք գուշակել, որ մօտ է
վերելքը վերջանալու ըոպէն և մենք մոռանալով,
թէ որքան դժուար է մեր ուղին, խաղաղ կարող
ենք հանգիստ առնել: (Քաւարան, IV գլ. 88):
Հտապենք ղէպի վեր, սարն ի վեր:

<< Ազգային գրադարան

NL0151426

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՀԵՏԵԻՆԱԼ

ԱՂԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

ա. Հոռվմայեցի Եպիկտէտ իմաստասէրի կեանքն ու վարդապետութիւնը	40 կ.
բ. Փոգովըզական ընտրութիւններ	10 կ.
գ. Ընտանիքի սիւները	10 կ.
դ. Դէպի գեղարուեստի հայրենիքը	50 կ.
ե. Եղէք երջանիկ	10 կ.

ՊԱՏՐԱՍ ԵՆ ՏՊԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

- ա. Դաստիարակութիւն.
- բ. Պատերազմը և նրա ապագան.
- գ. Խորտակուած պատմէշ.
- դ. Երջանկութիւն: